

ALGEMENE INLEIDING

BELANG VAN DE OPENBARE RUIMTE EN DE AANLEG ERVAN

Bij de aanleg van een woonwijk kan men het belang van de publieke ruimte niet voldoende benadrukken. De waarde van een gebouwencomplex staat of valt met de gepaste inrichting en aankleding van de publieke ruimte. Met haar wegennet, wandelpaden, parken, pleinen en beplanting creëert het de structuur waarop de rest van het project voortborduurde. De ligging en inrichting van de publieke ruimte bepalen in sterke mate mee de graad waarin het publiek het totale project kwalitatief inschat. Een goed ontworpen publieke ruimte geeft karakter en herkenbaarheid aan een wijk: bezoekers herkennen de plaats, bewoners identificeren zich met hun woonomgeving. Het openbaar domein bepaalt merkbaar het aanzicht en de beleving van een wijk.

Het is dan ook meer dan noodzakelijk om aan de realisatie ervan de grootst mogelijke zorg te besteden. Een integrale aanpak is hierbij een vereiste. Het geheel moet meer zijn dan de som van de delen. Publieke ruimte voor sociale woonprojecten moet voldoen aan dezelfde doelstellingen als om het even welke publieke ruimte.

In de publicatie 'De publieke ruimte: een andere aanpak' worden vier hoofddoelstellingen opgesomd:

- het openbare karakter en de publieke functie van de publieke ruimte garanderen;
- de wisselwerking tussen publieke ruimte en ruimtelijke context activeren;
- streven naar een publieke ruimte met hoge toekomstwaarde;
- bijdragen tot een eigentijdse cultuur van de publieke ruimte.

Bij het nastreven van die doelstellingen moet met een aantal algemene thema's rekening worden gehouden, o.a.:

- mobiliteit
- verkeersleefbaarheid en -veiligheid
- sociale veiligheid
- toegankelijkheid

Het resultaat zal voor elk project anders zijn. Pasklare oplossingen zijn er niet. Er kan wel een aantal bouwstenen worden onderscheiden, die nagenoeg in elk project aan bod komen:

- verhardingen
- waterhuishouding
- groenvoorzieningen
- openbare verlichting en straatmeubilair
- nutsvoorzieningen

Het is van essentieel belang om van meet af aan met alle latere beheersaspecten rekening te houden.

Wanneer men dan met de uiteindelijke uitwerking van het project begint, kan men een beroep doen op meerdere instrumenten. Zo is het vandaag nog steeds perfect mogelijk om de traditionele stedenbouwkundige figuren in te zetten voor het ontwerp van de publieke ruimte: de dreef, de vijver, de boulevard, het plein enz. Nieuwe maatschappelijke behoeften inspireren echter ook tot nieuwe ruimteconcepten. Hedendaagse wijken maken dankbaar gebruik van grachten en wadi's om een verantwoorde waterhuishouding te realiseren. Speelpleintjes worden uitgebreid met inrichtingen voor skaters. Op het stedelijke plein worden standplaatsen gereserveerd voor autodelen. Een loopparcours doorheen de wijk schept mogelijkheden voor 'start to run'-initiatieven. In de groene ruimte wordt composteerruimte voorzien voor park-, tuin- en keukenafval. Zo krijgt het publiek domein een nieuwe maatschappelijke betekenis.

Een van de hoofdbekommernissen bij de uitwerking van een degelijk project is de optimale aanwending van de beschikbare ruimte. Die blijft in Vlaanderen alsmear kleiner worden en als gevolg daarvan ook alsmear duurder. Daarom is het een absolute noodzaak om bij de ontwikkeling van nieuwe sociale woonwijken nog zuiniger en efficiënter met de ruimte om te gaan.

Efficiënt ruimtegebruik betekent inzichtelijk omgaan met de ruimte. Verdichting is daarin cruciaal, maar dichtheid is meer dan een getal. In plaats van vrijstaande woningen als eilandjes in tuinen naast elkaar te zetten, kunnen ze op tal van manieren bij elkaar gebracht en gebundeld worden. Zo wordt plaats gewonnen en energie bespaard. De ruimte die men bespaart door het bundelen van de woningen, kan deels worden ingezet als kwalitatief openbaar domein.

Een kwaliteitsvolle publieke ruimte kan immers een compensatie zijn voor de steeds kleiner wordende private buitenruimte. Een slimme schakeling van de woningen kan ervoor zorgen dat de woonkwaliteit binnen de individuele woning gewaarborgd blijft en dat de

persoonlijke levenssfeer gegarandeerd is. Een aantal activiteiten die vroeger in de eigen tuin plaatsvonden, kunnen nu een plaats krijgen in het openbaar domein. Kortom: een goed ontworpen openbare ruimte nodigt uit tot interactie enerzijds en beschermt de persoonlijke levenssfeer van de bewoners anderzijds. Interessante speelruimtes, gezellige parkjes en paden kunnen geborgenheid creëren en het buurtgevoel ondersteunen.

Ook in de aanleg van de openbare ruimte moet men zuinig zijn met de beschikbare ruimte. Toch kan men dikwijls méér doen door creatief te ontwerpen. Een smalle straat laat toe om extra openbaar groen aan te planten en is goedkoper in aanleg en onderhoud. Waar het openbare groen gebundeld kan worden,

kunnen de bewoners buiten ontspannen, een luchtje scheppen, spelen, de hond uitlaten. Een verkeersluwe aanleg maakt de wijk nog aangenamer voor wie er woont. Zwakke weggebruikers en kinderen kunnen veilig de straat op.



Door een goede ruimtelijke indeling van de percelen en de verbindende publieke ruimte voelt iedereen zich meer betrokken bij de omgeving. Dat komt de sociale cohesie en het buurtgevoel ten goede. De bereikbaarheid van het publiek domein is van primordiaal belang en komt de sociale samenhang ten goede. Een centraal gelegen plein, met veel passage dat gemakkelijk toegankelijk is, geeft een grote meerwaarde aan het publiek domein. Bij het ontwerp van die ruimte dient het uitnodigende karakter te primeren. Een plein kan enkel als ontmoetingsplaats functioneren wanneer het een aangename en vlot bereikbare plaats is.

Elk goed project moet de nodige aandacht besteden aan het feit dat de publieke ruimte gebruikt wordt door een doelpubliek met uiteenlopende behoeftes.

Bij het ontwerpen van de publieke ruimte dient de multifunctionele inzetbaarheid dan ook voorop te staan. Eenzelfde ruimte kan even geschikt zijn voor sport als voor een buurtbarbecue. Ook groene bufferzones laten zich inzetten als nuttige en aangename publieke ruimte.

Het overblijven van kleine restzones in de publieke ruimte waarvan het gebruik niet is gedefinieerd, moet worden vermeden. Zo ontstaan stukjes niemandsland die geen of allerlei onbedoelde functies gaan vervullen, zoals wildparkeren, sluikestorten enz. Ook wanneer voor de restruimte toch een bepaald gebruik werd vooropgesteld, eindigt dat in de praktijk dikwijls in mineur door onaangepaste inkleeding of een ongelukkige positionering in het ruimtelijke geheel. Een goed doordacht ontwerp van de publieke ruimte sluit dergelijke zaken uit.

Een laatste, maar niet onbelangrijke invalshoek die bij de opzet van elk 'goed' project moet worden beschouwd, is de sociale veiligheid. Er moeten voorzieningen voor sociale interactie zijn in de publieke ruimte. Er is plaats voor speelhoekjes voor de kleintjes in de onmiddellijke omgeving van de woning. Opgroeiende kinderen kunnen op ontdekkingsstocht in een ruimer gebied. Tieners hebben behoefte aan een plek waar ze kunnen samenkomen en praten, spelen of sporten. Volwassenen willen een plek om te rusten, te lezen of te sporten enz. Essentieel is dat de nieuwe woonwijk verschillende groepen aanspreekt. Wanneer er werkelijk 'geleefd' wordt in de publieke ruimte, zorgt dat voor voldoende sociale controle. Die wordt versterkt wanneer de woningen zo langs het openbaar domein staan opgesteld dat er ook vanuit de woningen een discrete zichtbaarheid is. In geen geval mogen er afgezonderde hoeken zijn die aanleiding geven tot onveiligheid, vandalisme of sluikestorten.

Ten slotte spreekt het voor zich dat bij de concrete uitvoering van de infrastructuurwerken steeds de bepalingen van het standaardbestek 250 moeten worden nageleefd. Momenteel is de versie 2.1 van kracht, maar ook dat evolueert.